

Foto: Frode Fosbakken

STATISTIKK OG UTVIKLINGSTREKK

Kunnskapsgrunnlag kommunal planstrategi 2024-2027

TOLGA KOMMUNE

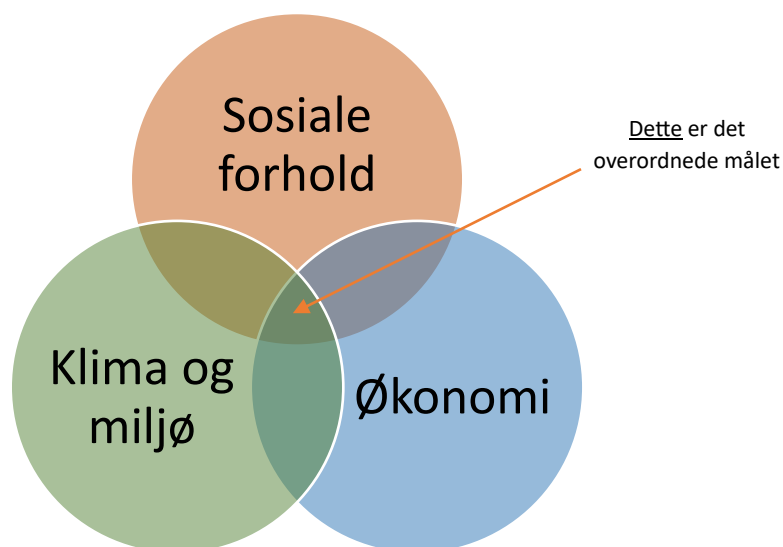
Vedtatt i FSK-sak 21/24, 11. april 2024

Innledning

Tolga kommune ligger i den nord-østre delen av Innlandet, og har et bredt samarbeid med nabokommunene på ulike områder. Innlandet er fra 1.1.24 det største fylket i areal og antall kommuner, men bare det 6. største når man teller befolkning. Utkantkommunene i Innlandet er preget av store areal og negativ befolkningsutvikling.

Endringene i samfunnet på kommunenivå skjer fortere og fortere, og nye lovkrav og forventninger krever ny kunnskap. *Statistikk og utviklingstrekk* er en samling av tall og fakta innenfor ulike samfunnstema. Målet er å gi et kvalifisert grunnlag for vurdering av hvilke utfordringer og muligheter som Tolga har for framtiden når det gjelder folketallsutvikling, bosetting, utdanning, folkehelse og klima. Det lenkes opp til kilder med mer informasjon knyttet til hvert tema.

I Regjeringens *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023-2027* er det en forutsetning at FNs bærekraftsmål legges til grunn for kommunal planlegging. Bærekraftig utvikling handler om å ta vare på behovene til menneskene som lever i dag uten å ødelegge mulighetene for framtidige generasjoner. Bærekraftmålene reflekterer de tre dimensjonene i bærekraftig utvikling: klima og miljø, økonomi og sosiale forhold. Dette dokumentet inneholder statistikk og informasjon tilknyttet disse tre dimensjonene.

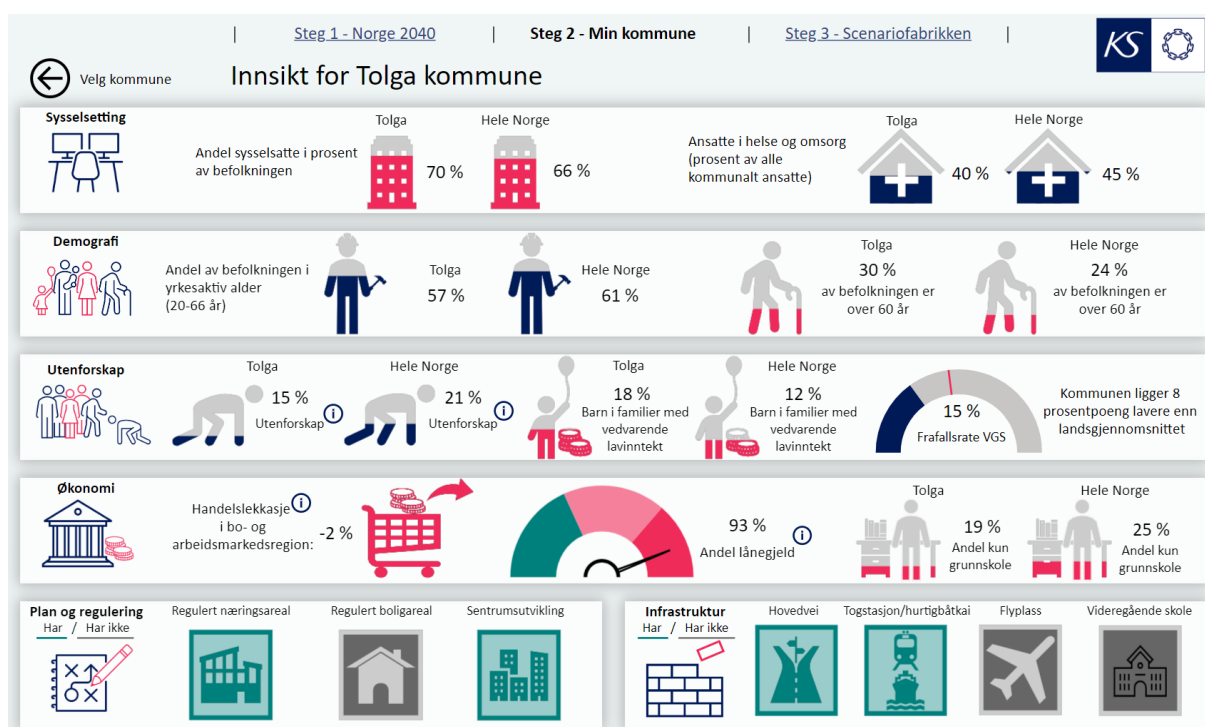
De tre dimensjonene i FNs bærekraftsmål.

Statistikk kan hjelpe oss med å tegne et utfordringsbilde av kommunen. Et felles kunnskapsgrunnlag er nyttig når en skal diskutere utfordringer og muligheter. Kunnskapsgrunnlaget skal legges til grunn for arbeidet med å sette retning og mål for de planene og strategiene som skal utarbeides for kommunen.

Statistikken som er benyttet i dette dokumentet tar utgangspunkt i SSBs hovedalternativ i befolkningsframskriving, et middelalternativ. Et høy- eller lavalternativ vil gi andre resultater, men vi har ikke kunnet se at det gir et mer eller mindre korrekt bilde av framtidsutsiktene.

Innhold

Innledning.....	1
Folk og bosetting	3
Levevaner og helse	7
Utdanning og kompetanse	8
Kultur, fritid og deltakelse.....	10
Næringsliv og sysselsetting.....	11
Samferdsel og infrastruktur.....	14
Risiko og sårbarhet	15
Klima og miljø.....	17
Areal, natur og kulturminner.....	17
Samarbeid.....	19
Kommunens økonomi	20
Demokratiutvikling	23
Kilder.....	24
Sammendrag	25

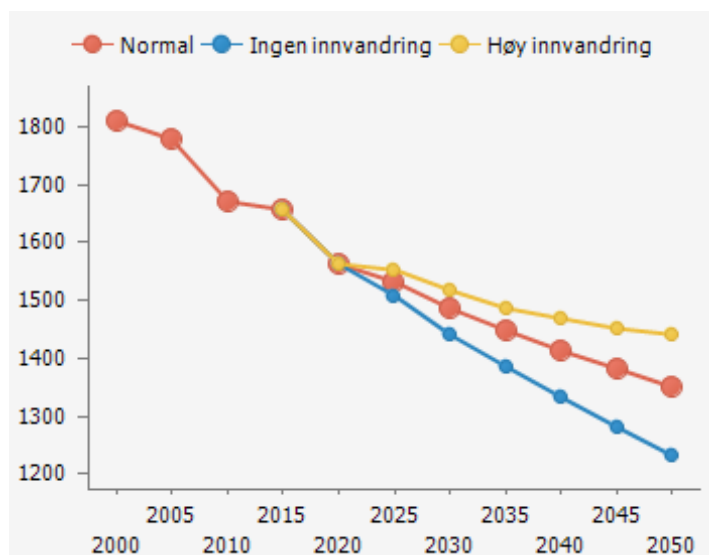

KS' Fremtidsverktøyet 2040

Folk og bosetting

Folketallsutvikling

I 2023 bodde det 1586 innbyggere i Tolga. I de seneste årene har befolkningen økt på grunn av stor andel bosetting av flyktninger. I SSBs framskrivningsmodeller ligger folketallet likevel an til å gå ned i overskuelig framtid.

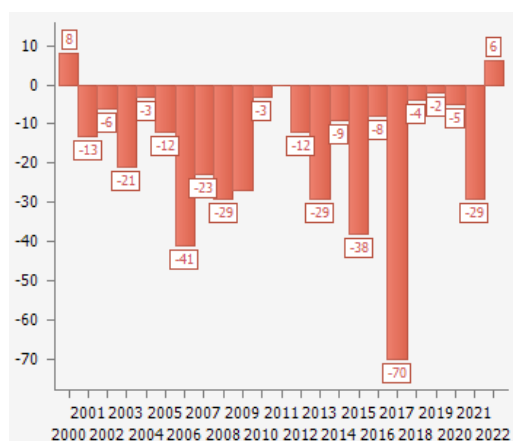

Befolkningsframskrivning KommuneProfilen.no

Dette peker på at på tross av stor vilje til å bosette flyktninger vil antallet innbyggere i Tolga gå nedover. Det knytter seg stor usikkerhet til framskriving av innvandring til Norge, men basert på nåværende informasjon må vi anta at innvandring vil kunne forsinke folketallnedgangen noe. Andelen innbyggere i Tolga med innvandrerbakgrunn ligger pr 2023 på ca. 17,5 %

Attraktiv bostedskommune er et viktig mål uavhengig av etnisk tilhørighet, og det blir viktig å legge til rette for at de som bosetter seg i Tolga blir boende, og at flere ser kommunen som attraktiv å bosette seg i.

Flyttemønster

Det har over lengre tid vært negativ nettoinnflytting til Tolga. Positivt tall for 2022 skyldes bosetting av flyktninger.

Netto innflytting (pers.) 2000-2022 KommuneProfilen.no

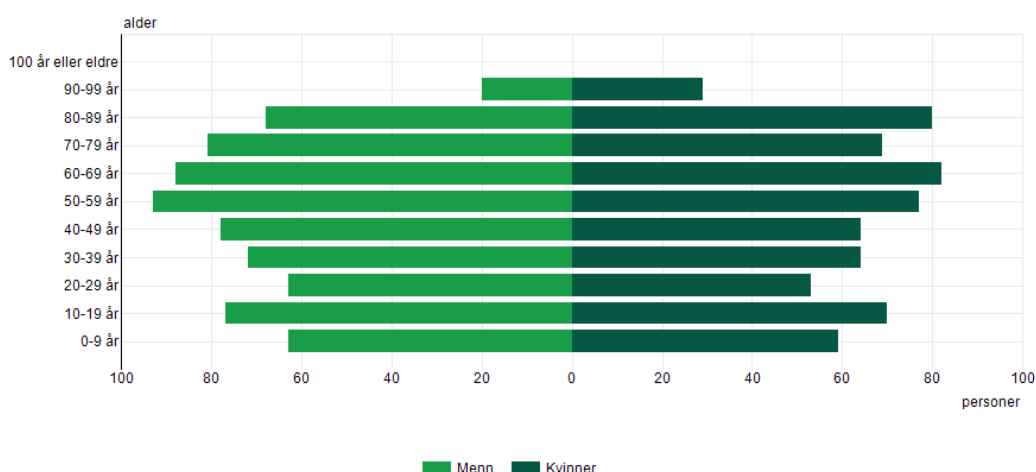
Bosettingsmønsteret innad i kommunen er ikke veldig endret de senere årene, men en ser en trend i at presset øker sentralt (Tolga sentrum). Dette skyldes nok i stor grad bosetting av flyktninger med behov for tilgang til kollektivtransport og offentlige tjenester.

På fylkesnivå ser vi også at Innlandet er i negativ utvikling, med større utflytting enn innflytting. Innad i fylket er også trenden lik resten av landet, hvor regionsentra og byer er i vekst, mens distriktene tappes.

Befolkningspyramide

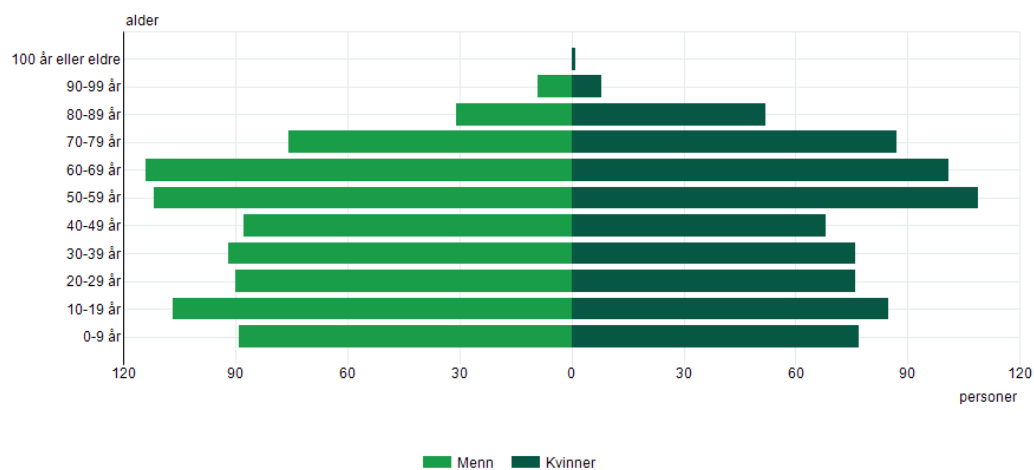
En annen utvikling er selvfølgelig eldrebølgen. For Tolga sin del vil det medføre at aldersgruppen 65+ øker med ca. 14 % fra 2023 til 2050, men andelen i arbeidsfør alder (20-64 år) synker med nesten 20 %. Sammenlignet med andre deler av Innlandet og landet rammes likevel ikke Tolga av noen sterk eldrebølge i overskuelig framtid, men en utfordring i antallet arbeidføre.

13600: Framskrevet folkemengde 1. januar, etter kjønn og alder. Hovedalternativet (MMMM), Tolga, 2050.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

13600: Framskrevet folkemengde 1. januar, etter kjønn og alder. Hovedalternativet (MMMM), Tolga, 2023.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Eldreølge

En annen effekt av endringen av befolkningssammensetningen er det som kalles aldersbæreevne og familieomsorgs-koeffisient. I tabell er fordelingen i aldersgrupper slik:

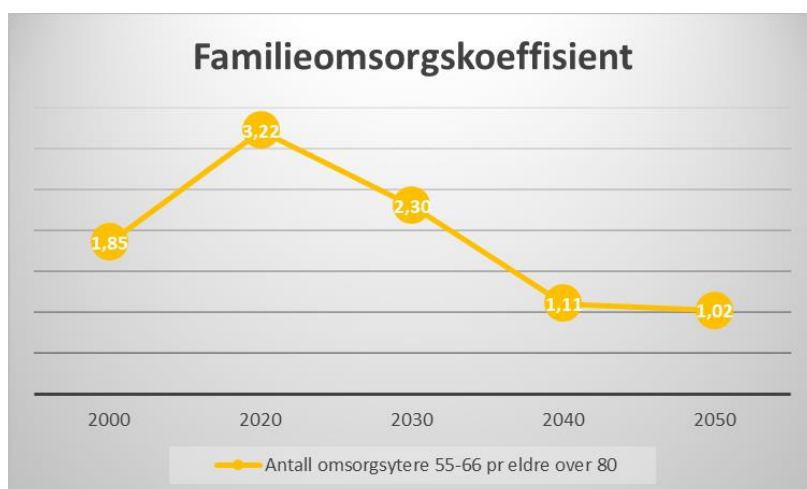
Tolga	2022	2030	2040	2050
0-5 år	104	- 28	- 1	- 6
6-15 år	193	- 19	- 30	- 3
16-19 år	67	+ 1	-	- 9
20-66 år	876	- 66	- 99	- 27
67 år +	311	+ 48	+ 57	- 19
Totalt	1551	1487	1414	1350

SSB

Aldersbæreevne er forholdet mellom antallet i yrkesaktiv alder og eldre over 67 år, altså hvor mange tilgjengelig «hender» i samfunnet som kan bistå med tjenester til eldre. Med framskrevet folketall endrer dette forholdet seg i negativ retning.

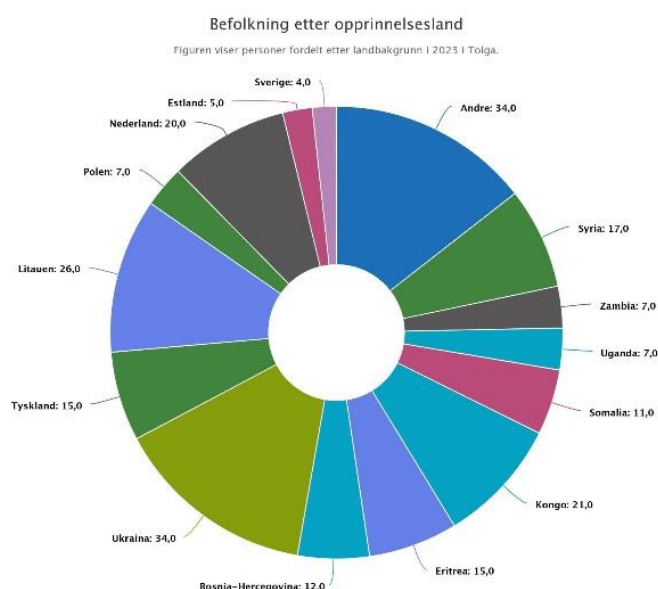

Det er også en ikke ubetydelig del av frivillig bistand i omsorgen for eldre, dette settes gjerne sammen som forholdet mellom omsorgsytere i aldersgruppen 55-66 år (familie og andre frivillige) og eldre over 80 år. Dette forholdet endrer seg også i negativ retning.

Innvandring

Tolga har de seneste årene bosatt en stor andel innvandrere sett i forhold til samlet folketall. I 2022 og 2023 har befolknings-veksten vært større enn forventet grunnet bosetting av ukrainske flyktninger. Innvandrere og norskfødte med innvandrerbakgrunn utgjør i 2023 17,4 % av befolkningen i Tolga. Mer enn 15 nasjonaliteter er representert.

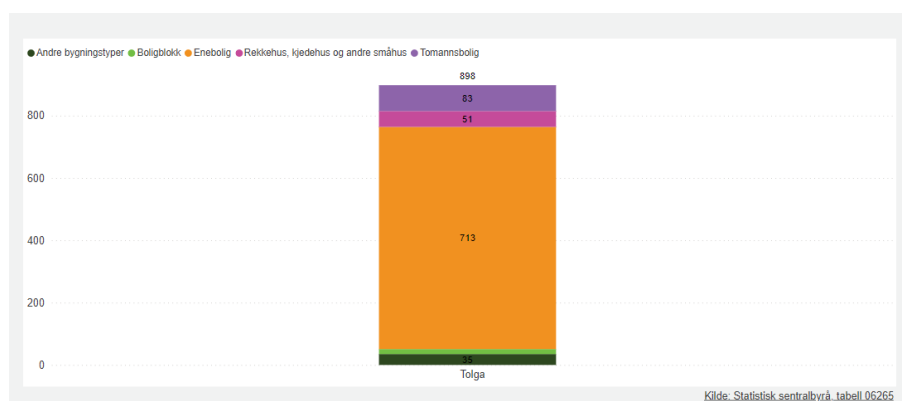

Aleneboende

Tallet på aleneboende (enkelt-husholdninger) er økende også i Tolga. I 2016 var andelen aleneboende 37 %, mens den i 2023 har økt til drøyt 42 % av privathusholdninger i kommunen. Nasjonalt sett er det aldersgruppen 45 + som bor alene, og det er ingen grunn til å tro annet enn at det samme er tilfelle i Tolga. Denne trenden sett sammen med eldrebølgen gir grunn til bekymring for ensomhet og økt utenforskap.

Boforhold

Ca. 80 % av husholdningene i Tolga bor i enebolig, ca 9 % i tomannsbolig, resten bor i rekkehus og tilsvarende. Det er en dreining over mot at flere bor i bygg med flere enn 2-3 boenheter også i Tolga, og det er planlagt flere slike bygg framover. Dette kan man se i sammenheng med økning i antall aleneboende og små husholdninger uten hjemmeboende barn. Det er en bekymringsfull utvikling med trangboddhet, barnefattigdom og utenforskap som kommunen må forholde seg til.

Fritidsboliger

Antallet fritidsboliger i Tolga er økende, men vi tilhører ikke det området i Innlandet med størst vekst. Fra 2011 til 2021 økte antallet fritidsboliger med 3 %, fra 690 til 708 hytter. Det er regulert og avsatt relativt store områder til fritidsbebyggelse, og en fullstendig oversikt over tomtreserve vil bli utarbeidet i forbindelse med revidering av kommuneplanens arealdel.

Levevaner og helse

Folkehelseprofilen for Tolga 2023

Folkehelseprofilen sammenligner nøkkeltall for kommunen og fylket med landstall.

Folkehelsebarometer for kommunen

I oversikten nedenfor sammenliknes noen nøkkeltall for kommunen og fylket med landstall. I figuren og tallkolonnene tas det hensyn til at kommuner og fylker kan ha ulik alders- og kjønns sammensetning sammenliknet med landet. Klikk på indikatornavnene for å se utvikling over tid i kommunen. I Kommunehelse statistikkbank, <http://khs.fhi.no> finnes flere indikatorer samt mer informasjon om hver enkelt indikator.

Vær oppmerksom på at også «grønne» verdier kan innebære en folkehelseutfordring for kommunen, fordi landsnivået ikke nødvendigvis representerer et ønsket nivå. Verdiområdet for de ti beste kommunene i landet kan være noe å strekke seg etter.

- Kommunen ligger signifikant bedre an enn landet som helhet
- Kommunen ligger signifikant dårligere an enn landet som helhet
- Kommunen er ikke signifikant forskjellig fra landet som helhet
- Kommunen er signifikant forskjellig fra landet som helhet
- Ikke testet for statistisk signifikans
- ◆ Verdien for fylket (ikke testet for statistisk signifikans)
- | Verdien for landet som helhet
- ▬ Variasjonen mellom kommunene i fylket
- ▬ De ti beste kommunene i landet

Tema	Indikator (klikkbare indikatornavn)	Kommune	Fylke	Norge	Enhet (*)	Folkehelsebarometer for Tolga
Befolkning	1 Andel barn, 0-17 år	21,3	18,2	20,4	prosent	
	2 Andel over 80 år	6	5,7	4,4	prosent	
	3 Andel 80 år+, framskrevet til 2040	12	10	8,2	prosent	
	4 Personer som bor alene, 45 år +	27,9	27,6	26,3	prosent	
	5 Befolkningsvekst	-0,77	0,18	0,63	prosent	
Oppvekst og levekår	6 VGS eller høyere utdanning, 30-39 år	78	76	81	prosent	
	7 Vedvarende lav inntekt, 0-17 år	16	13	12	prosent	
	8 Inntektsulikhet, P90/P10	2,8	2,6	2,8	-	
	9 Barn av enslige forsørgere	11,1	16,0	14,7	prosent	
	10 Unge som står utenfor, 15-29 år	6,2	9,9	9,5	prosent (a,k)	
	11 Leier bolig, 45 år +	18,8	13,8	12,2	prosent	
	12 Bor trangt, 0-17 år	24	14	18	prosent	
	13 Laveste mestringsnivå i lesing, 5. tr.	28	23	23	prosent (k)	
	14 Laveste mestringsnivå i regning, 5. tr.	21	25	24	prosent (k)	
	15 Gjennomføring i vdg. opplæring	83	78	79	prosent (k)	
Miljø, slader og uhwyer	16 Høy tilfredshet med livet, Ungd. 2022	**	-	50	prosent (a,k)	
	17 Drikkevann, hygienisk og stabilt	78,7	71,9	90,7	prosent	
	18 Luftkvalitet, finkornet svevestøv	2,1	3,9	4,8	µg/m³	
	19 Trygt i nærmiljøet, Ungdata 2022	**	-	84	prosent (a,k)	
	20 Fritidsorganisasjon, Ungd. 2022	**	-	58	prosent (a,k)	
	21 Fornøyd m/ lokalmiljø, Ungd. 2022	**	-	67	prosent (a,k)	
	22 Fornøyd m/ treffsteder, Ungd. 2022	**	-	55	prosent (a,k)	
Helse-robusthet	23 Ensomhet, Ungdata 2022	**	-	23	prosent (a,k)	
	24 Trener sjeldnere enn ukentlig, 17 år	-	28	27	prosent (k)	
	25 Skjermtid over 4 timer, Ungd. 2022	**	-	45	prosent (a,k)	
Helsestilstand	26 Røyking, kvinner	-	4,7	2,8	prosent (a)	
	27 Forventet levealder, menn	78,7	79,5	80,1	år	
	28 Forventet levealder, kvinner	83,5	83,3	83,9	år	
	29 Utd.forskjeller i forventet levealder	-	5,4	5,1	år	
	30 Psykiske sympt./lidelser, 0-74 år	101	174	160	per 1000 (a,k)	
	31 Overvekt og fedme, 17 år	29	26	22	prosent (k)	
	32 Hjerte- og karsykdom	17,1	16,5	17,2	per 1000 (a,k)	
	33 Antibiotikabruk, resepter	180	254	262	per 1000 (a,k)	
	34 Vaksinasjonsdekning, meslinger, 9 år	-	97,3	97,3	prosent	

Forklaring (tall viser til linjenummer i tabellen ovenfor):

* = standardiserte verdier, a = aldersstandardisert, k = kjønnsstandardisert og ** = tall fra Ungdataundersøkelsen mangler. Les mer om mulige årsaker til at tall fra Ungdataundersøkelsen mangler og om endringer i tall for 2021 [her](#).

De ulike indikatorene i profilen gir ikke noe entydig svar på tilstanden i Tolga, og røde indikatorer er ikke nødvendigvis et signal på at noe er alvorlig feil. F.eks. kan indikator 7, 11 og 12 lett linkes opp til stor andel bosatte flyktninger, og kommunen jobber aktivt med å bedre forholdene for disse. Videre er indikator 17 basert på tall som er i stor variasjon, og jevnt over er drikkevannskvaliteten i Tolga på topp. Det er ikke gjennomført Ungdata-undersøkelse i 2022/2023, det er derfor ikke tilgjengelige svar for indikatorene 19-25 (se ellers avsnitt Elevundersøkelsen s. 9).

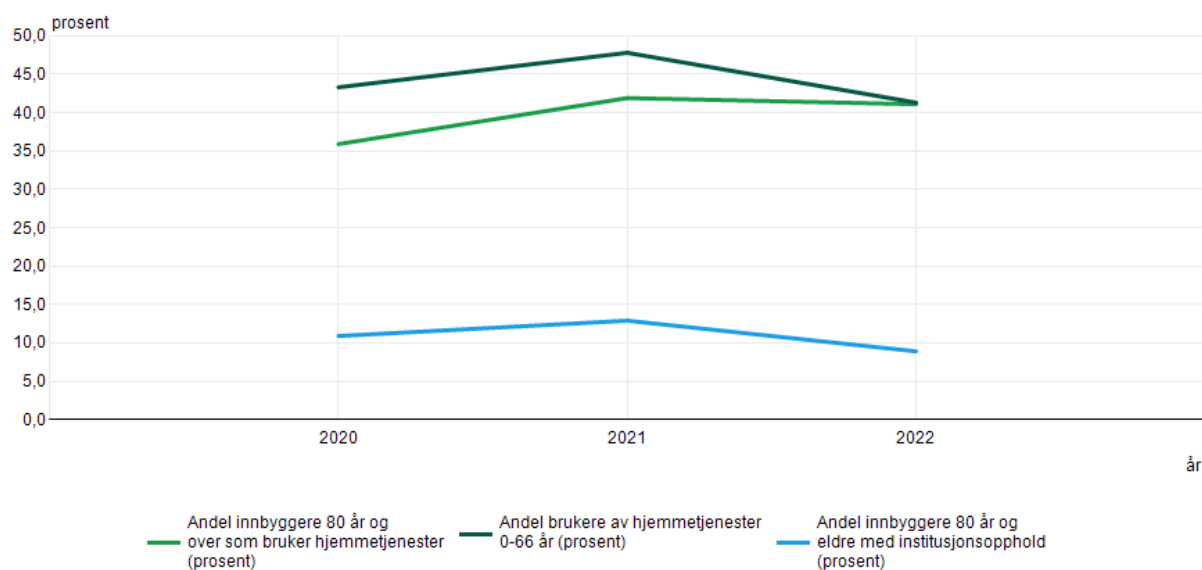
Barneverntiltak

Tallet på antall barn som har behov for hjelp fra barnevernet har vært nedadgående de seneste årene, men økte i løpet av 2023. Omfanget av tiltakene har også økt. Dette er en stor økonomisk belastning på kommunens drift.

Helse- og omsorgstjenester

Tolga har vært i en særegen stilling de siste årene med relativt lavt trykk på helse- og omsorgstjenestene. Til tider har knapt ¼ av sykehjemsplassene vært i bruk, og det har samtidig vært lite press på hjemmetjenesten.

12209: Utvalgte nøkkeltall for helse og omsorg, etter statistikkvariabel og år. Tolga.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Denne trenden er nå i ferd med å endre seg, og presset på tjenestene til yngre tjenestemottakere (TFF/BPA) har økt kraftig de siste årene. Det har til tider vært vanskelig å få rekruttert stabil bemanning på disse områdene

Utdanning og kompetanse

Barnehager og grunnskole

Det er 2 barnehager i Tolga, med til sammen 77 barn. Ca. 98 % av alle barn mellom 1 og 5 år går i barnehage, og det er full barnehagedekning i kommunen, med løpende opptak.

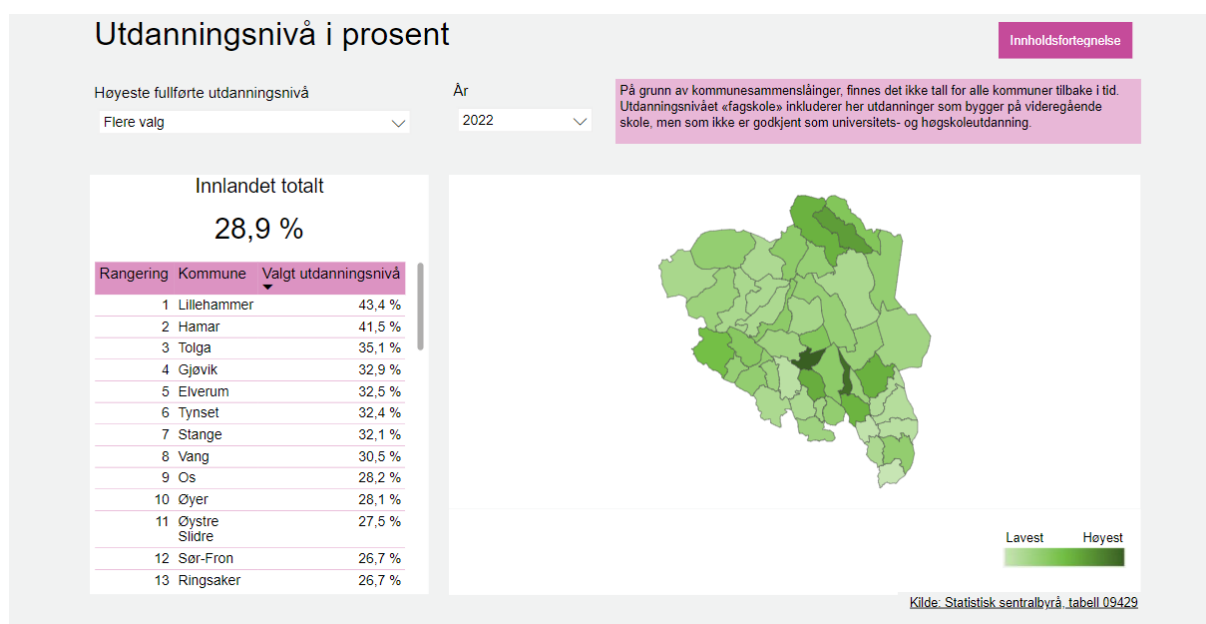
Det er 2 barneskoler i kommunen og 1 ungdomsskole, med til sammen 204 elever.

Det er SFO-tilbud ved begge barneskolene, med tilbud opp til 7. trinn for elever med spesielle behov ved Tolga skole.

Tolga kjøper voksenopplæring fra Tynset opplæringscenter, som tilbyr opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere, grunnskoleopplæring for voksne og introduksjonsprogram. Flyktningetjenesten tilbyr også veiledning og praktisk bistand til asylsøkere, flyktninger, familiegjennforente innvandrere og arbeidsinnvandrere.

Utdanningsnivået i befolkningen

Tolga ligger i toppskiktet av kommuner i Innlandet av befolkningsandel som har høyere utdanning. Landsgjennomsnittet ligger på 36 %.

Elevundersøkelsen

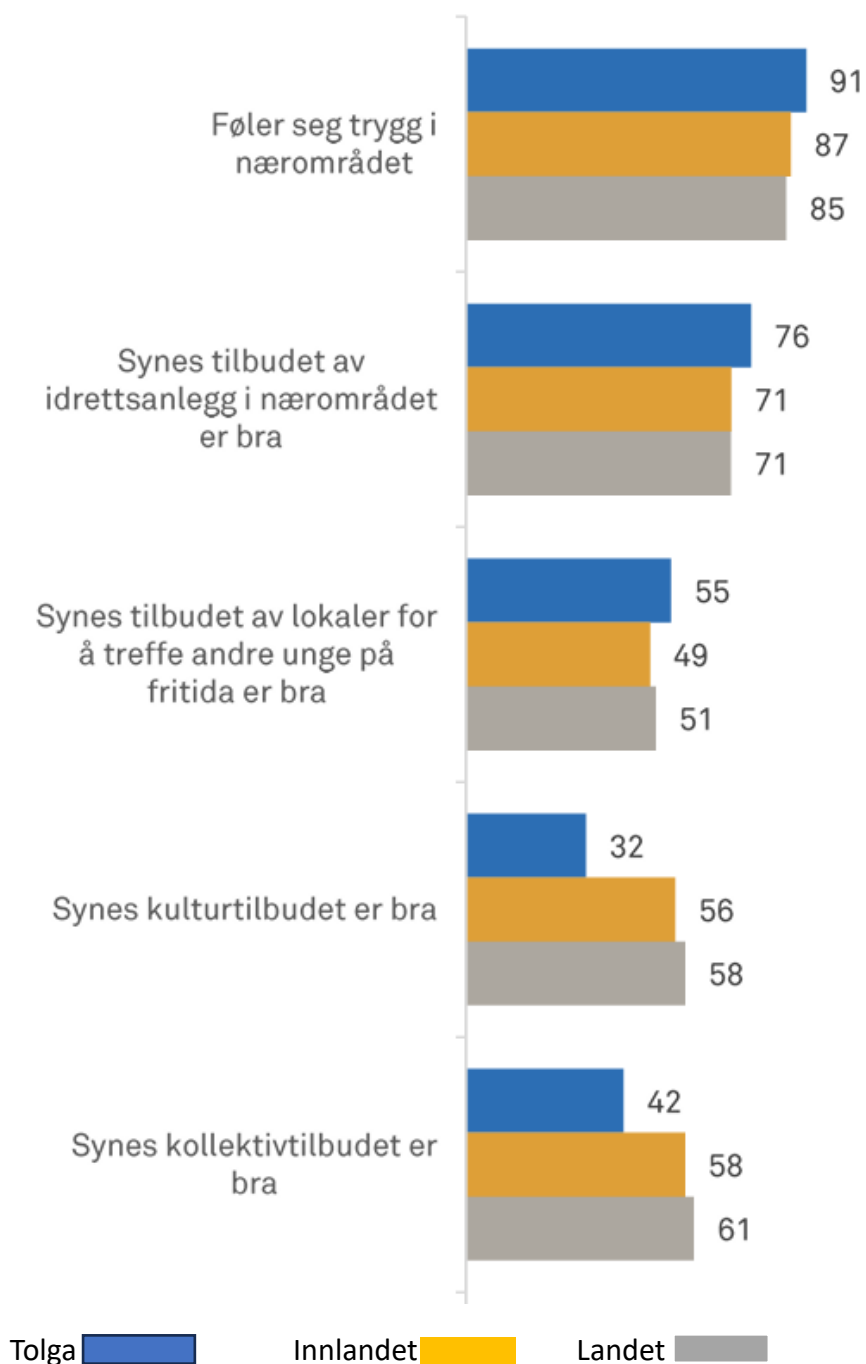
Elevundersøkelsen viser at elevene i Tolga opplever god støtte fra lærere og hjemmefra, og de scorer også trivsel og mestring høyt (skala 1-5). Nivået på score har vært jevnt de siste årene.

2023-24				
Hele landet				
Innlandet				
Tolga				
Tolga				
7. årstrinn		10. årstrinn		
Alle eierformer		Alle eierformer		
Alle kjønn		Alle kjønn		
Indikator - Spørsmål	Snitt	Antall besvart	Snitt	Antall besvart
+ Trivsel	4,3	12	4,3	16
+ Støtte fra lærer	4,5	12	4,4	16
+ Støtte hjemmefra	4,4	11	3,8	15
+ Læringskultur	3,8	12	4,0	15
+ Mestring	3,9	12	3,8	16
+ Motivasjon	3,9	12	3,5	16
+ Faglig utfordring	4,3	12	4,1	16

Kultur, fritid og deltakelse

Fritidstilbud ungdom

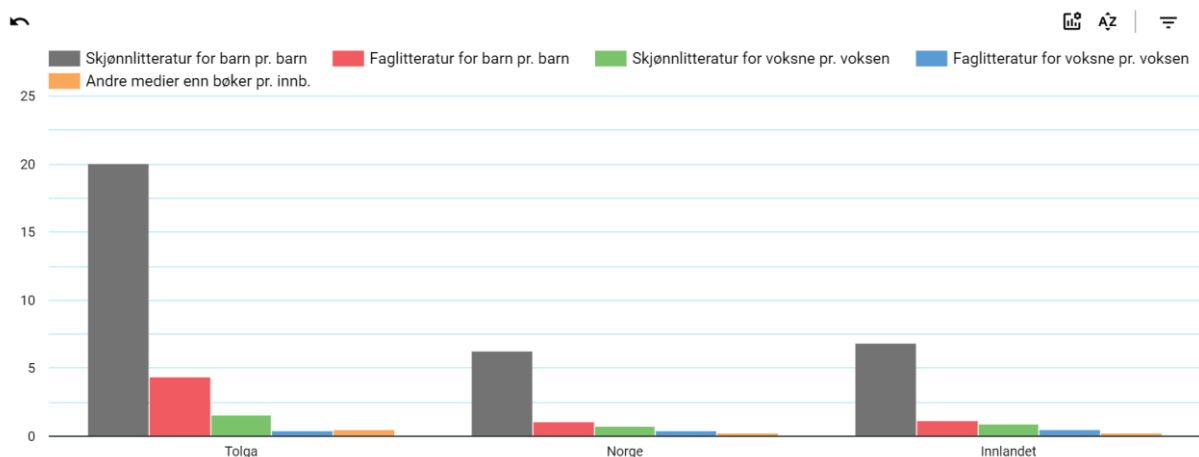
Siste Ungdataundersøkelse (2021) viser at ungdom i Tolga har et godt forhold til lokalsamfunnet. De føler seg trygge, har godt tilbud av idrettsanlegg og møteplasser. Kultur- og kollektivtilbudet kan bli bedre.

Bibliotek og kulturskole

Utlånstallene for folkebiblioteket er høye i hele Nord-Østerdalen, med 6,52 utlån pr. innbygger i Tolga for 2022.

Førstegangslån

Etter ombygging av biblioteket i 2023 er det også en forhåpning om at tilrettelagte arrangementer skal kunne trekke et publikum til biblioteket utover skole og barnehage, samt å være en møteplass for alle innbyggere og besøkende i kommunen.

58,4 % av barn mellom 6 og 15 år tar del i kulturskolens aktiviteter, og det er venteliste til musikkundervisning (1:1). Totalt er det 169 elevplasser ved tolga kulturskole (noen deltar på flere tilbud).

Næringsliv og sysselsetting

Offentlig og privat sysselsetting

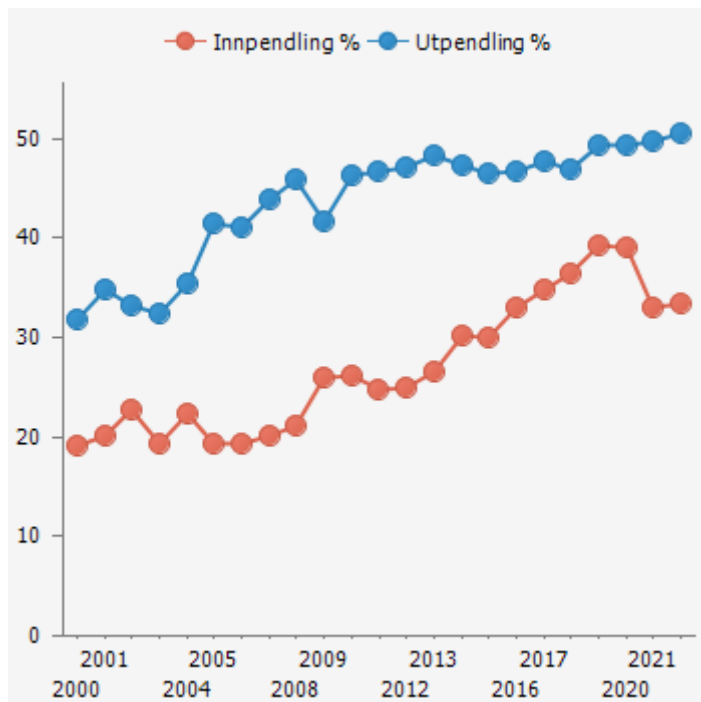
Det er pr. 2022 ca 810 sysselsatte i Tolga, mot 858 i 2014.

Forholdet mellom antall arbeidsplasser innen privat og offentlig sektor har endret seg de seneste årene, med bare en svak nedgang innen kommuneforvaltningen, og en merkbart nedgang av arbeidsplasser i privat sektor. Andelen sysselsatte i landbruket har gått svakt nedover

Sysselsatte pr sektor 2022	Antall 2014	Antall 2022	%-andel pr. sektor 2022	% endring
Landbruk	132	117	14,5	- 0,9
Industri	53	60	7,4	- 1,2
Bygg/anlegg	68	77	9,5	- 1,6
Handel	94	70	8,6	- 2,3
Finans/juss/teknisk	42	34	4,2	- 0,7
Offentlig	354	315	38,9	- 2,3
Andre	115	137	16,9	3,5
Totalt	858	810		

Inn- og utpendling

Utviklingen av forflytning mellom kommunene i regionen for arbeid viser at stadig flere beveger seg for å komme til sin daglige arbeidsplass. Andelen som pendler inn til kommune for arbeid har økt fra 20 til 30 % de siste 20 årene, mens andelen som pendler ut av kommunen har økt fra 30 til 50 %. Dette er et viktig aspekt å ta med seg med tanke på klima og miljø – da en stor andel av denne pendlingen foregår med privatbilisme.

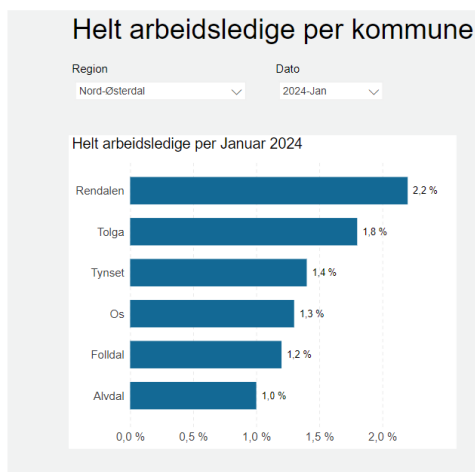

Andel inn- og utpendlere til Toga i %, KommuneProfilen

Arbeidsledighet

Arbeidsledigheten i Nord-Østerdalen er generelt lav, lavere enn snittet både i Innlandet og nasjonalt. Likevel ser vi nå en utvikling mot en høyere andel helt arbeidsledige som kanskje kan forklares med høy andel bosatte flyktninger som det ikke er enkelt å skaffe jobb til. Historisk har Tolga ligge på 0,8-1 % ledighet, mens det nå ligger på 1,8 %. Dette er ikke alarmerende tall, men en utvikling en skal følge med på.

Utfordringen ligger i næringsutvikling og nye arbeidsplasser. Det har beveget seg fra en topp i 2011 med 924 sysselsatte bosatt i kommunen, til nåværende nivå med 812 sysselsatte. I regionen er det bare Rendalen og Stor-Elvdal som har større fall.

Innlandsstatistikk

Størrelse på bedrifter

1.1.2024 var det registrert 351 bedrifter i Tolga, 7 av disse har flere enn 20 ansatte.

	2011	2024
Ingen ansatte	253	285
1-4 ansatte	61	33
5-9 ansatte	17	16
10-19 ansatte	7	10
20-49 ansatte	5	6
50-99 ansatte	1	1
Samlet	344	351

Tettstedsutvikling

Nord-Østerdalen og Tolga er preget av distriktsutviklingen i Norge. De lokale verdiene i form av trygghet, stabilitet, tilgang til natur og naturopplevelser kjemper mot sentralisering, sysselsetting og fagmiljø, kollektivtilbud og opplevelser.

Kvalitetene ved livet i distriktene, nærheten til natur og de daglige funksjonene er viktige for tilbakeflyttere og nytilflyttere. Samtidig er et snevrere arbeidsmarked og små fagmiljø en utfordring. Innovasjon har bedre vekstgrunnlag der hvor næringsaktørene og gründerne er tett på hverandre, samtidig som kreativiteten vokser der hvor den har armslag. Valg av bosted blir ikke bare styrt av arbeidsmarkedet, men også bomiljø, familie og kulturtilbud.

Landbruksnæringa

	2010	2022
Antall foretak dyrket jord i drift	119	93
Jordbruksareal i drift	33 840	35 063
Mjølkekyr	1 443	1 444
Sau over 1 år	1 981	2 922

Landbruket i Tolga har en sterk posisjon med mye seterbruk og utmarksbeite. Med en utvikling av større enheter, løsdriftsfjøs og større buskaper kan det bli en utfordring å bruke setra på tradisjonell måte med mjølkeku i utmark. Her er beiteorganisering og samarbeid

viktig. Utmarksbeite er en viktig ressurs for næringa. Ved å hente flere føreheter fra utmarka vil mer dyrka areal kunne utnyttes til fôrproduksjon og skape et bedre økonomisk grunnlag.

Antallet bruk i drift går ned, men mengden dyrket areal øker. Melkeproduksjonen er stabil, mens antallet vinterforet sau øker betraktelig i perioden.

Samferdsel og infrastruktur

Bilparken

Antallet biler registrert i kommunen øker, og det er en gradvis dreining mot hybrid og el-bilsegmentet – men økningen er likevel i antallet dieserbiler. Det er etablert ladepunkt for el-biler flere steder i kommunen.

	2010	2015	2022
El-biler	0	1	53
Bensin	492	416	302
Diesel	321	479	551
Hybrid	0	0	49
Totalt	813	896	955

Kommunale veger

Kommunal veg med og uten fast dekke (km). Basert på egen statistikk, feil rapportert i SSB tidligere.

Kommunal veg med fast dekke	2,0
Kommunal veg uten fast dekke	20,1
Totalt	22,1

Årsdøgntrafikk – trafikkbelastningen på utvalgte strekninger (gj.snitt), daglig trafikkmengde.

Veg	ÅDT
Fv 30 (Telneset – Håmmålvoll)	1750
Fv 26 (Øversjødalen – Tolga)	710
Fv 2222 (Telneset – Tolga sentrum)	310
Fv 2256 (Kvennan – Vingelen)	500
Fv 2258 (Tolga – Vingelen)	400
Fv 2260 (Åstrøa – Nordvangen)	290
Fv 2261 (Vingelen – Gammelstuvollen)	170
Kv 1007 (Vingelsåsen – Haugan)	100

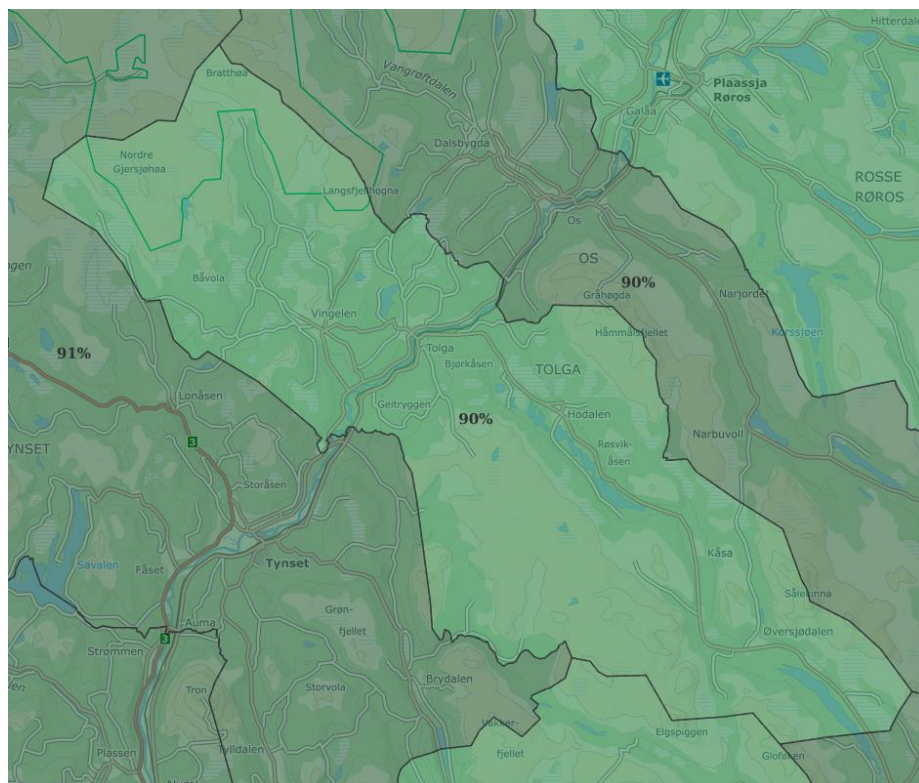
Kollektivtilbudet

Ungdataundersøkelsen (2021) viser at ungdom er misfornøyd med kollektivtilbudet i kommunen. Det har vært gjennomført vellykkede tiltak tidligere i regi av Hedmark fylkeskommune (KID/Halv på hel 2014), og behovet for utvidet kollektivtilbud har blitt mer

aktualisert i forbindelse med kraftig økning av bosatte flyktninger etter 2022. Tolga kommune klarer ikke å utnytte sitt bosettingspotensiale til fulle uten en styrket transportforbindelse ut i grendene.

Bredbånd og EKOM

Bredbåndstilgang er viktig for at innbyggere, næringsliv og besøkende opplever at Tolga har god kommunikasjon med omverdenen. Dette er viktig for kommunen for å være et attraktivt bosted, for arbeid, næring og besøkende. Tolga har pr. i dag 90 % dekning med 1000 Mbit tilgang, og det er prosess med å øke dette gjennom ytterligere utbygging av mobilnettet.

NKOM dekningskart

Risiko og sårbarhet

Klimaprofil Innlandet

Sammendrag som viser forventet endring for Tolga (Innlandet øst) i klima, hydrologiske forhold og naturfarer som kan ha påvirkning på samfunnssikkerheten.

SANNSYNLIG ØKNING	
 Ekstrem nedbør	Det forventes at episoder med kraftig nedbør øker vesentlig både i intensitet og hyppighet. Dette vil også føre til mer overvann
 Regnflom	Det forventes flere og større regnflommer, og i mindre bekker og elver må man forvente en økning i flomvannføringen
 Jord-, flom- og sørpeskred	Økt fare som følge av økte nedbørmengder

MULIG SANNSYNLIG ØKNING	
 Tørke	Til tross for mer sommernedbør, kan høyere temperaturer og økt fordampning gi økt fare for tørke om sommeren
 Isgang	Kortere isleggingssesong, hyppigere vinterisganger samt isganger høyere opp i vassdragene
 Snøskred	Med varmere og våtere klima vil det oftere regne på snødekt underlag. Dette kan redusere faren for tørrsnøskred og øke faren for våtsnøskred i skredutsatte områder
 Kvikkleireskred	Økt erosjon som følge av kraftig nedbør, og økt flom i elver og bekker, kan utløse flere kvikkleireskred. Dette gjelder små områder lengst sør og sørvest i Hedmark

SANNSYNLIG UENDRET ELLER MINDRE	
 Snøsmelteflom	Snøsmelteflommene vil komme stadig tidligere på året og bli mindre mot slutten av århundret

USIKKERT	
 Sterk vind	Trolig liten endring
 Steinsprang og steinskred	Hyppigere episoder med kraftig nedbør vil kunne øke hyppigheten av disse skredtypene, men hovedsaklig for mindre steinspranghendelser
 Fjellskred	Det er ikke forventet at klimaendringene vil gi vesentlig økt fare for fjellskred

God planlegging

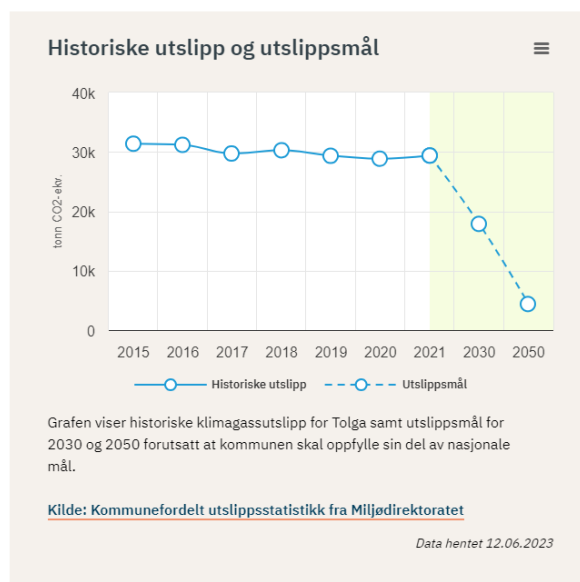
Klimaendringene kan bidra til store ødeleggelser på infrastruktur og eiendom. Kunnskap om fareområder er viktig for å forebygge skader fra flom og skred. Kommuneplanens arealdel er et viktig verktøy for å stille krav til klimatilpasningstiltak, og styre arealbruken bort fra fareområder. Kommuneplanens arealdel er under revisjon, med planlagt ferdigstilling i løpet

av 2025/2026. Helhetlig ROS er under utarbeiding i samarbeid med nabokommunene, og vil behandles politisk i løpet av våren 2024.

Kommunen må finne sin plass i totalforsvaret (oppd. 08/2023)

Klima og miljø

Klimagassutslipp

Kommunalbanken

Tolga kommune har en lang vei å gå for å møte kravene om reduksjon i klimagassutslipp for å nå vår del av de nasjonale målene. Klima og energiplan for Fjellregionen ble vedtatt i 2023, og har en rekke mål, strategier og tiltak for å begynne å bevege seg i riktig retning. Utfordringen ligger i å implementere disse målene, strategiene og tiltakene i den daglige driften – ikke bare for kommunens tjenesteproduksjon, men også for landbruk og annen næring i kommunen. Igjen er arealplanlegging og -bruk et viktig virkemiddel for å redusere utslipp og verne natur mot inngrep.

Areal, natur og kulturminner

Jordbruksareal

	2018	2019	2020	2021	2022
Landbrukseiendommer (antall)	319	329	324	323	323
Jordbruksareal i drift (daa)	34 123	34 493	34 711	35 075	35 063
Dyrka og dyrkbar jord omdisponert til andre formål enn landbruk (daa)	0,0	6,0	6,6	0,0	24,6
Godkjent nydyrka areal (daa)	185	156	275	403	240

Av hensyn til beredskap, bosetting, sysselsetting og verdiskaping, kulturlandskap og andre miljøverdier er det behov for å ta vare på mest mulig av jordressursene. Dyrka og dyrkbar

jord er viktig for å sikre matforsyning på lang sikt. Norge har lite jordbruksareal sammenlignet med mange andre land. Det er kommunene som har hovedansvaret for å ivareta jordbruksressursene.

Naturmangfold

Bærekraftig naturmangfold med et bærekraftig arts mangfold er nødvendig for at mennesket skal kunne overleve på jorda. Kommunene har etter plan- og bygningsloven hovedansvaret for å disponere arealene i Norge. Dette er en sentral rolle i arbeidet med ivaretagelse av naturmangfoldet.

I Tolga finner du følgende verneområder:

- Forollhogna nasjonalpark
- Bjøreggan naturreservat
- Galådalen naturreservat
- Olafloen naturreservat
- Telvanglia naturreservat
- Hodalen landskapsvernområde
- Londalen/Ørvilldalen landskapsvernområde
- Magniltdalen-Busjødalen landskapsvernområde

I tillegg er det i Tolga 2 villreinområder, Forollhogna i nord/vest, og Tolga østfjell.

Kulturminner og kulturmiljø

Deler av Tolga ligger innenfor Cirkumferensen til Røros kobberverk. Det er sporene i landskapet, bygninger og anlegg etter kobberverksdriften som gir grunnlaget for statusen som verdensarv. Verdensarvstatusen gir kommunene og innbyggerne ekstra ressurser fra stat og fylke til istandsetting og utvikling av bygninger, anlegg og kulturlandskap. Samtidig forplikter dette til å ta vare på preget og autenticiteten i verdensarvområdet. Skjøtselsplan for tørrmurer er under utarbeiding, i tråd med vedtatt kulturminneplan.

Kulturminner eller -miljø som er automatisk fredet eller vedtaksfredet, listeført eller i nasjonal verneplan:

- Gammelbrua, Tolga
- Erlien søndre, Lensmannsgården, stabbur
- Kloppmoen, stabbur
- Tolga kirkested
- Vingelen gamle kirkested
- Vingelen kirkested
- Telefonkiosk Brugata
- Røset bureisingsbruk
- Ousta Søndre
- Varde, Elgspiggen
- Holøyen skole

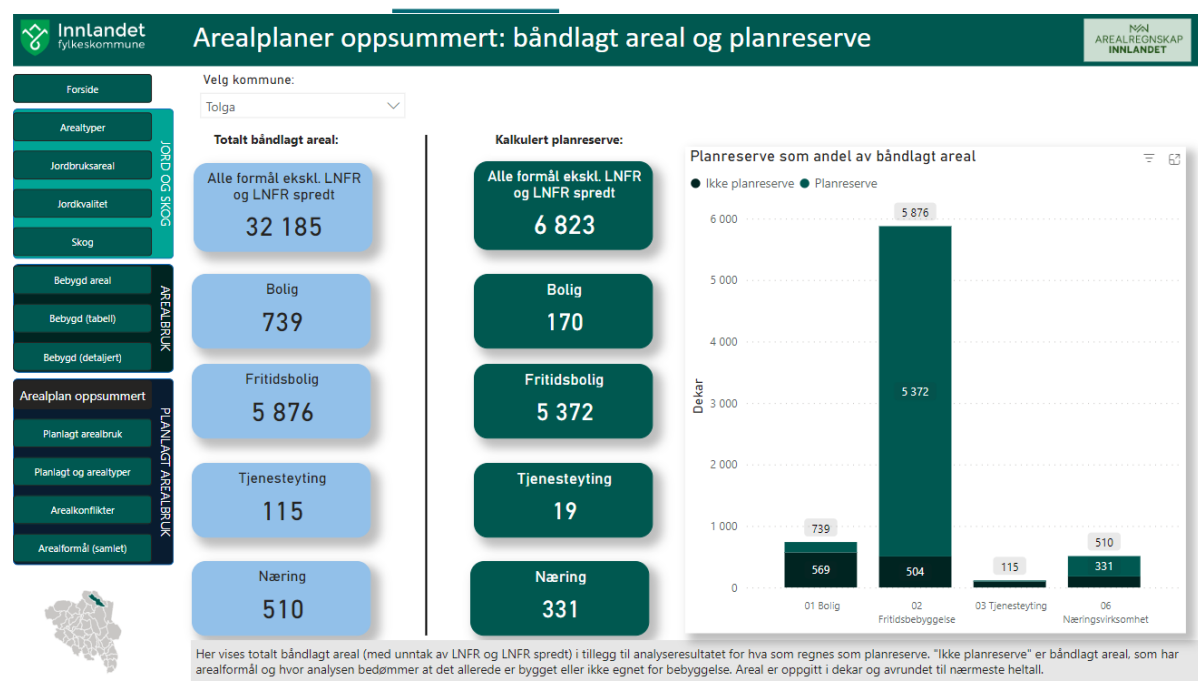
I tillegg er det en rekke fangstlokaliteter, kullmiler, jernvinneanlegg, bosetningsspor, og andre funnsteder tilbake til steinalderen.

Arealstrategi

Søkelyset på arealbruk er økende i samfunnet, sammenfallende med fokuset på klima- og miljøutfordringene. Nedbygging av natur kan gi direkte konsekvenser for klima og samfunnssikkerheten. De senere årene har det kommet på flere begrensninger for nedbygging av natur; strengere vern av myrområder, strengere hensynssoner i villreinområdene, økt søkelys på bevaring av jordbruksareal samtidig med strengere krav med tanke på nydyrking.

Tolga har i gjeldende arealplan båndlagt mye areal bl.a. til fritidsbebyggelse (se nedenfor). Mye av dette arealet (50-60 %) er i konflikt med myr, flomsoner og villreinområder. Arbeidet med ny kommuneplanens arealdel vil måtte ta hensyn til dette.

En tydelig arealstrategi – hva kommunen ønsker å sette som overordnet mål for arealbruk i framtiden – må innarbeides i kommuneplanens samfunnsdel på en slik måte at den kan håndheves i arealplanleggingen.

Samarbeid

Tolga inngår i en rekke samarbeid, både på tvers av kommunegrenser og fagområder. Noen av disse er:

Voksenopplæring

Tolga kommune kjøper tjenester fra Tynset opplæringscenter til norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere, grunnskoleopplæring for voksne og introduksjonsprogram.

PPT- og logopedtjenesten

Interkommunalt samarbeid med Tynset som vertskommune.

NØGIS

GIS/kartsamarbeid for Nord-Østerdalen med Tynset som vertskommune.

Krisesenter

Tolga kommune har avtale med Gudbrandsdal krisesenter.

NAV

Tolga har felles NAV-kontor med Folldal, Rendalen, Alvdal og Tynset i NAV Nord-Østerdal

KAD somatikk

Kommunal akutt døgntilbud gis ved Tynset sykehus. Felles avtale med Tolga, Tynset, Alvdal, Rendalen og Folldal.

Barnevern

Felles barneverntjeneste for Tolga, Tynset, Alvdal, Rendalen og Folldal – med Tynset som vertskommune.

IKT

IKT-samarbeid gjennom IKT Fjellregionen IKS («FARTT») med Folldal, Alvdal, Rendalen, Tolga og Tynset.

Destinasjon

Visit Røros og Østerdalen er felles destinasjonsselskap for Fjellregionen og Østerdalen, fra Haltdalen til Rena.

Nord-Østerdal musiker

Tolga er vertskommune for dette tilbudet som dekker Os, Tynset og Alvdal.

Veterinærvakt

Tolga organiserer veterinærvakt i samarbeid med Os. Ansvar for ordningen veksler mellom kommunene hvert fjerde år.

FIAS

Felles renovasjonsselskap for Fjellregionen

Kommunens økonomi

Måltall

I gjeldende økonomiplan er følgende mål definert:

- Netto driftsresultat i prosent av driftsinntekter
- Lånegjeld i prosent av brutto driftsinntekter
- Disposisjonsfond i prosent av brutto driftsinntekter

	Mål	2019	2020	2021	2022
Netto drifts-resultat i prosent av driftsinntekter	1,75 %	3,3 %	1,0 %	4,4 %	5,7 %
Lånegjeld i prosent av brutto driftsinntekter	< 80 %	70,8 %	92,5 %	91,6 %	78,8 %

Disposisjonsfond i prosent av brutto driftsinntekter	> 10 %	14,2 %	11,2 %	14,3 %	18,4 %
---	------------------	---------------	---------------	---------------	---------------

SSB

Netto driftsresultat i prosent av driftsinntekter

Netto driftsresultat viser hva kommunen sitter igjen med av inntekter etter at alle utgifter er dekt inn. Finansinntekter og -utgifter er en del av netto driftsresultat. Netto driftsresultat kan benyttes til investeringer eller settes av til senere bruk, og gir dermed en indikasjon på kommunens økonomiske handlingsrom. Teknisk beregningsutvalg for kommunal økonomi anbefaler en netto resultatgrad på 1,75 %. Resultatet har variert betydelig de siste årene, men har holdt seg positivt.

Lånegjeld i prosent av brutto driftsinntekter

Lånegjelda har variert i løpet av perioden, og gir begrensninger i handlingsrommet. Tolga har likevel god kontroll på lånenivået, og er pr. 2022 innenfor måltallet på 80 %

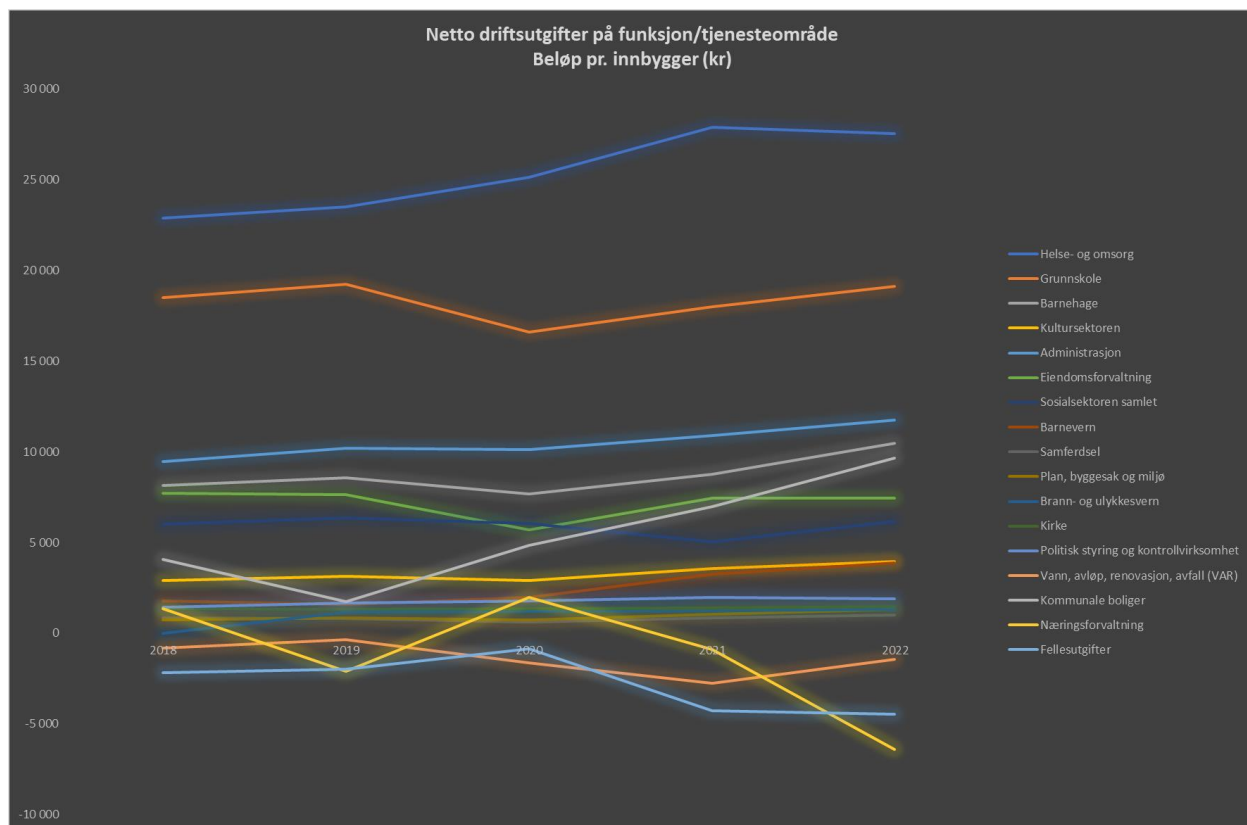
Disposisjonsfond i prosent av brutto driftsinntekter

Disposisjonsfond er oppsparte midler som kommunen fritt kan benytte til finansiering av både drifts- og investeringsutgifter. I årsoppgjøret skal et mindre forbruk avsettes til disposisjonsfond, og tilsvarende skal et merforbruk finansieres fra disposisjonsfond. Tolga har bygd opp et tilfredsstillende disposisjonsfond pr. 2022, men med svingninger i driftsresultat i årene som kommer kan likevel målet være vanskelig å holde. Framtidige investeringer vil tære på disposisjonsfond, så det er viktig å tenke langsiktig – gjerne utover økonomiplanperioden.

Netto driftsutgifter

Tabell og figur på neste side viser netto driftsutgifter for Tolga kommune i perioden 2018-2022, fordelt på funksjon/tjenesteområde.

Netto driftsutgifter på funksjon/tjenesteområde Beløp pr. innbygger (kr)					
	2018	2019	2020	2021	2022
Helse- og omsorg	22 886	23 514	25 156	27 897	27 568
Grunnskole	18 495	19 227	16 607	18 012	19 119
Barnehage	8 160	8 562	7 674	8 756	10 493
Kultursektoren	2 894	3 143	2 923	3 556	3 949
Administrasjon	9 476	10 188	10 109	10 899	11 762
Eiendomsforvaltning	7 729	7 644	5 714	7 464	7 464
Sosialsektoren samlet	6 030	6 372	6 051	5 030	6 172
Barnevern	1 765	1 572	1 980	3 250	3 877
Samferdsel	834	818	633	832	990
Plan, byggesak og miljø	733	848	724	1 055	1 330
Brann- og ulykkesvern	1 109	1 157	1 191	1 252	1 331
Kirke	1 342	1 317	1 342	1 411	1 464
Politisk styring og kontrollvirksomhet	1 449	1 661	1 781	1 988	1 891
Vann, avløp, renovasjon, avfall (VAR)	-821	-339	-1 646	-2 766	-1 451
Kommunale boliger	4 066	1 728	4 840	6 982	9 664
Næringsforvaltning	1 360	-2 110	1 989	-904	-6 397
Fellesutgifter	-2 172	-2 003	-873	-4 285	-4 466

SSB

Demokratiutvikling

Valgdeltakelse

Valgdeltakelse	Tolga kommune	Innlandet	Landet
Kommunestyrevalg 2023	74,5	59,5	62,4
Fylkestingsvalg 2023	63,6	53,5	57,5
Stortingsvalg 2021	82,9	75,5*	77,2

*Snitt Hedmark/Oppland valgdistrikt.

Tolga har generelt høyere valgdeltakelse ved alle valg enn snittet for Innlandet og landet totalt.

Kommunestyret

Sammensetning kommunestyret				
Parti	2019		2023	
				
Ap	1	2	0	2
Sp	2	4	2	3
SV	3	2	3	4
V	1	0	1	0
Totalt	7	8	6	9
Prosent	46,6	53,4	40	60

Kommunestyret i Tolga har bestått av 4 politiske partier de siste 2 periodene, i 2023 var det kun MDG som stilte liste utover de sittende.

Kjønnsbalansen i kommunestyret er bra, med en knapp overvekt av menn.

Kommunene i framtida

KS skriver i sin «*Kommunenes historie inn i framtida*»: «Kommunens historie er også en historie om Norge: fra fattigdom til velstand. Siden 1837 har kommunens rolle blitt vesentlig større. Kommunene involverte seg på begynnelsen av 1900-tallet også i kraftutbygging, landbruk, sosiale oppgaver og samferdsel. Etter 1945 var kommunene viktige byggesteiner i gjenreisningen av landet, og drev blant annet med regulering og bostedsutbygging. Kommunene har vist seg handlekraftige i flere nye oppgaver, blant annet innen næringsutvikling, kultur og integrering. Kommunen har siden 1980-tallet vist betydelig evne til å utvikle og effektivisere tjenesteproduksjon, blant annet ved utvikling av nye organisatoriske løsninger. Kommunene er i dag «bærere av velferdsstaten» og en stor andel av kommunens utgifter går nettopp til dette. (...)

Fremover står Norge ovenfor en rekke komplekse samfunnsutfordringer som det grønne skiftet, teknologisk skifte og demografiske endringer. Utfordringene innebærer også handlingsrom og muligheter. For å ta ut potensialet er det viktig at kommunens autonomi sikres. Det er også viktig at kommunen får tilgang til tilstrekkelig og relevant kapasitet og

kompetanse. Da kan samfunnsutfordringene håndteres, tjenester tilpasses til behov og kommunen fortsette å være langt fremme i å utvikle nye innovative grep for Norge.»

Grep for god demokratisk styring

Hva er det som er avgjørende for at kommunen skal klare å møte framtidens utfordringer? Ny prioritering av oppgaveløsningen, og riktig organisering av tjenestene for best løsning. Tillitsreformen er sentral i denne tilnærmingen – forholdet mellom stat, region og kommune må baseres på tillit, og videre forholdet mellom politikk og administrasjon, og kommune og innbygger. Alle skal være trygge på at tjenestene blir ytt på forsvarlig måte i henhold til gjeldende lovverk. Tydelighet, ærlighet og lojalitet skal være pilarene i Tolgasamfunnet.

For å sikre at kommunen har god demokratisk styring er det noen grep en kan ty til:

ÅPENHET: Gi informasjon og innsyn til innbyggere, presse og folkevalgte
DEBATT: Ta den reelle politiske debatten ut i offentligheten
PÅLITELIGHET: Ha skriftlige prosedyrer for vedtak og gi innsyn i beslutningsgrunnlaget
ANSVARLIGHET: Ha en tydelig og skriftlig rolle- og ansvarsavklaring mellom de politiske nivåene og mellom politikere og administrasjon
INNBYGGERNÆRHET: Etablere kanaler for deltakelse, rutiner for å innarbeide innspill og for å formidle hvordan innspill tas til etterretning
EFFEKTIVITET: Ha en kontrollert delegering. Etablere underutvalg med beslutningsmyndighet, delegere saker som ikke er av overordnet karakter, og ha tillit og klare ansvarslinjer
FOLKEVALGTES ROLLEKOMFORT: Aktivisere hele kommunestyret og inkludere opposisjonen i reelle politiske diskusjoner

Hentet fra KS' temahefte «Lokalt demokrati og kommunalt selvstyre»

Kilder

SSB

KOSTRA

KommuneProfilen

Innlandsstatistikk

Framsikt

KS Framtidsverktøyet 2040

Arealregnskap Innlandet

Kulturminnesøk

Kommunalbanken

NKOM dekningskart

SVV Vegkart

Elevundersøkelsen

UngData

Norsk Klimaservicesenter

FHI

Sammendrag

Folk og bosetting

- Folketallet i Tolga har gått jevnt nedover siden 1990, men beregninger for 2024 er bedre enn prognosen.
- Demografien gir også Tolga utfordringer i årene som kommer, med en prognosert topp i 2040.
- Antallet aleneboende øker, noe som også er med på å øke presset på boligmarkedet.

Levevaner og helse

- Folkehelseprofilen for Tolga ser samlet sett bra ut.
- Ny innvandrerbefolkning trenger oppfølging for bolig og arbeid.
- Barnevern er en meget uforutsigbar kostnad for kommunen i dagens løsning.
- Økning av tjenester for barn og unge (TFF/BPA).

Utdanning og kompetanse

- Det er knyttet usikkerhet til barnekull-utviklingen i årene som kommer (oppd. 8/24)
- Høyt utdanningsnivå i kommune.
- God score i elevundersøkelse.

Kultur, fritid og deltakelse

- Godt tilbud av idrettsanlegg og møteplasser.
- Behov for styrket kollektivtilbud.
- Høye utlånstall bibliotek.
- Stor deltakelse i kulturskole.

Næringsliv og sysselsetting

- Høy andel offentlig ansatte.
- Større mobilitet i arbeidsmassen – mer både ut- og innpendling til kommunen.
- Økende antall arbeidsledige, kan skyldes utfordringer med å få innvandrere ut i jobb.
- Kun 7 bedrifter i Tolga har mer enn 20 ansatte.
- Antallet bruk i drift i landbruket synker, men andelen dyrket areal øker.

Samferdsel og infrastruktur

- Andelen utslippsfrie/hybride biler er fortsatt lav i regionen.
- Kommunen har høy andel kommunal veg uten fast dekke.

- Manglende kollektivtilbud gjør det utfordrende å styrke bosetting i grendene.
- Meget god bredbåndsdekning i kommunen.

Risiko og sårbarhet

- Kommunen må ruste seg for hyppigere og kraftigere ekstremvær.
- Arealplanleggingen og -bruken må ta høyde for skjerpede retningslinjer.

Klima og miljø

- Landbruket står for de største klimagass-utslippene i kommunen.
- Målene i klima- og energiplanen må iverksettes i kommunens tjeneste-produksjon.

Areal, natur og kulturminner

- Kommunen må ha en overordnet arealstrategi.
- Tolga må fortsette sitt gode arbeid i verneområdene.
- Kommunen må ivareta sine mange spennende kulturminner

Samarbeid

- Tolga kommune samarbeider om mange oppgaver på tvers av kommunegrenser.
- Fagtunge oppgaver i små kommuner kan være vanskelig å rekruttere til, og ytterligere samarbeid vurderes.
- Fokus på innovative løsninger i samarbeid med andre kan gi nye ressursbesparende løsninger.

Kommunens økonomi

- Tolga kommune har generelt god økonomi-kontroll, men negativt resultat i 2023 (oppd. 8/24)
- Viktig å ha med seg at handlingsrommet fort kan spises opp med endringer utenfor vår påvirkningssfære.

Demokratiutvikling

- Det lokale demokratiet er sårbart. Viktig å rekruttere inn nye deltakere i folkevalgt arbeid.
- Tillit må være grunnpilaren i samfunns-utviklingen, sammen med tydelighet – ærlighet – lojalitet.